

ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU
- INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS'
SYMPOSIUM -

21-23 NİSAN 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI - II

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

MİHRÎ HÂTUN DİVANI'NDA SANATLI MANZUMELER

Mehmet ARSLAN*

Özet

Divan şairleri eserlerini verdikleri yedi yüzyıl boyunca yazdıkları divanların içerisine muhtelif nazım şekilleri ve türleriyle manzumeler yerleştirmişlerdir. Şairler bu manzumelerde duygu ve düşüncelerini ortaya koymaları yanında özel olarak sanat göstermek, kendini diğer şairlere karşı ispat etmek yani bir nevi yazdıklarıyla iddia sahibi olmak; örnek aldıkları ve üstat bildikleri önceki şairleri aşmak; tefâhur etmek yani övünmek ya da yazdıkları sanatlı manzumeleri sundukları kişilerden caizeler almak gibi nedenlerle muhtelif sanatlar göstermişlerdir. İşte 15. yüzyılın ve divan edebiyatının en önemli kadın şairlerinden olan Mihrî Hâtun da divanında sanatlı manzumelere yer veren şairlerdendir. Mihrî Hâtun da divanında elifnâme, muvaşşah, noktasız harflerle yazılan manzumeler, içerisinde Elif harfi olmayan manzumeler ve cinaslı manzumeler kullanarak bu konudaki sanat gücünü göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Mihri Hatun, Sanatlı Manzume, Elifname, Divan Şairi, Sanat Göstermek.

Poets with Literary Arts Divan of Mihrî Hatun

Abstract

The poets of classical Turkish literature have put their poems with different versification and types in the divan which they have written for seven centuries. Poets have presented different literary arts in these poems for different reasons like to demonstrate especially their poetries besides explanation of feelings and thoughts, to prove yourself to another poets, so to be pretentious through what they have written in some sense, to overcome previous poets which they know as an idol or a master, to brag or to get gifts from ones which they present their own poems with literary arts. Here Mihrî Hatun which was one of the most important female poets of classical Turkish literature and 15th century, was a poet which have put poems with literary arts in her divan. Mihrî Hatun has also demonstrated her poetry writing poems with pun, poems in which there would not have elif letters, poems which have been written with pointless letters, elifname and muvaşşah.

Keywords: Mihrî Hatun, Poet with Literary Arts, Elifname, Poet of Classical Turkish Literature, to Demonstrate Poetry.

Mihrî Hâtun Divanı'nda Sanatlı Manzumeler

Son araştırmalar divan edebiyatında dokuz bin kadar şair olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan divanı olanların ve bu divanların bir kısmı da elimizde bulunanların sayısı da üç bin kadardır.¹ Tezkire ve benzeri eserlerde divanı olduğundan bahsedilen birçok şairin divanı da ne yazık ki bugün elimizde yoktur. Bunun nedeni yangın, sel gibi doğal afetlerin yanında bazı şairlerin kendi divanlarını imha etmeleri, o şairlerin hasımları tarafından bir şekilde yok edilmeleri, özellikle on dokuzuncu yüzyıldan sonra bu eserlerin muhtelif yollarla yurt dışına çıkarılmaları, bazı özel veya şahıs kitaplıklarda bulunmaları, yurt içindeki kütüphane kayıtlarının tam olarak tutulmaması, yurt dışındaki bazı kütüphane kayıtlarının bize ulaşmaması gibi muhtelif hadiselerdir.

Divan şairleri eserlerini verdikleri yedi yüzyıl boyunca yazdıkları divanların içerisine muhtelif nazım şekilleri ve türleriyle manzumeler yerleştirmişlerdir. Şairler bu manzumelerde duygu ve düşüncelerini ortaya koymaları yanında özel olarak sanat göstermek, kendini diğer şairlere karşı ispat etmek yani bir nevi yazdıklarıyla iddia sahibi olmak; örnek aldıkları ve üstat bildikleri önceki şairleri aşmak; tefâhur etmek yani övünmek ya da yazdıkları sanatlı manzumeleri sundukları kişilerden caizeler almak gibi nedenlerle muhtelif sanatlar göstermişlerdir. Şiir zaten bir sanattır. Divan edebiyatındaki

* Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, marslan@cumhuriyet.edu.tr.

¹ Bkz. www.turkedebiyatisimleri-sozlugu.com.

manzumeler zaten birer sanat eseridir. Ayrıca bu şairlerin özel olarak gerçekten bir zeka ürünü olarak yazdıkları manzumeler vardır ki bunları okuyunca insan hayretler içerisinde kalmaktadır. Osmanlıcanın geniş ve sihirli alfabe imkânlarıyla yazılan bu tür manzumeler belirttiğimiz gibi hepsi birer zeka ürünü olmalarının yanında aynı zamanda bir sanat eseridir. Bu tür manzumeler aynı zamanda vezin, kafiye ve anlam açısından mükemmel eserlerdir. Bununla beraber bazı zayıf şairlerin sırf bu sanatlardan bazılarını yapabilmek adına daha özensiz numuneler ortaya koydukları da görülmektedir. Zaten şairin değerini de manzumelerinin her anlamda mükemmel olması belirlemektedir. Bu sanatlı manzumelerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Sadece noktalı harflerle oluşturulmuş kelimelerle yazılan manzumeler.
- 2- Sadece noktasız harflerle oluşturulmuş kelimelerle yazılan manzumeler.
- 3- İçerisinde elif harfi bulunmayan kelimelerle yazılan manzumeler.
- 4- Sadece birleşen harflerle oluşturulmuş kelimelerle yazılan manzumeler.
- 5- Sadece birleşmeyen harflerle oluşturulmuş kelimelerle yazılan manzumeler.
- 6- Bir harfi noktalı bir harfi noktasız harflerle oluşturulmuş kelimelerle yazılan manzumeler.
- 7- Bir gazeldeki bütün kelimelerin harflerinin aynı sayıda olması şeklinde yazılan manzumeler ki bu kelimeler üç, dört, beş harften oluşabilmektedir.
- 8- Elifnâmeler ki bunların birkaç farklı sistemde yazıldıklarını görüyoruz.
- 9- Muvaşşahlar ki bugün bu sanata Akrostiş diyoruz, bu da birkaç farklı sistemle yazılabilmektedir.
- 10- Satrançlar.
- 11- Uzun bir manzumenin ki bunlar genellikle kasidelerdir, her mısra veya beytinde aynı iki kelimeyi kullanarak yazılan manzumeler.
- 12- Terimlerle yazılan manzumeler yani bir manzumede sadece bir bilim dalının veya herhangi bir konunun terimlerinin kullanılmasıyla yazılan manzumeler. Mesela musiki terimleri, kitap isimleri, giysi isimleri, meyve isimleri, çiçek isimleri, gemicilik terimleri, atasözleri, edebi sanat terimleri, hac terimleri, muhtelif bilim terimleri (sarf, nahiv, mantık, kelam, hadis vb.).
- 13- Dedim-Dedi yani mürâca'a şeklinde yazılan manzumeler.
- 14- Müşterek manzumeler ki bunlar da birkaç farklı sistemle yazılmaktadır.
- 15- Kekeme diliyle yazılan manzumeler.
- 16- Sıbyan yani çocuk diliyle yazılan manzumeler.
- 17- Kuş dili ile yazılan manzumeler.
- 18- Sayılarla yazılan manzumeler.
- 19- Bahr-i Taviller.
- 20- Muammâlar.
- 21- Lugazlar.
- 22- Sanatlı tarih manzumeleri.
- 23- Cinâs sanatıyla yazılan manzumeler.
- 24- Maklûb sanatıyla yazılan manzumeler.
- 25- Reddû'l-Acz Ale's-Sadr sanatıyla yazılan manzumeler.
- 26- Şiir içinden şiir çıkarma şeklinde yazılan manzumeler.
- 27- Şifreli alfabelerle yazılan manzumeler.
- 28- Müllemalar yani her kelimesi, mısrası veya beyti farklı dillerle yazılan manzumeler.
- 29- Şiirdeki her kelimenin aynı harfle başladığı manzumeler.
- 30- Leb-değmez şeklinde yazılan manzumeler.
- 31- Her mısranın veya beytin aynı harfle başlayıp aynı harfle bittiği manzumeler.
- 32- Harflerle yapılan oyunlarla yazılan manzumeler.
- 33- Bütün kelimelerin üstünle telaffuz edildiği manzumeler.
- 34- Üç kafiye, dört kafiye manzumeler.
- 35- Tekrir sanatıyla yazılan manzumeler.

- 36- Kalb-i ba'z ve kalb-i küll sanatıyla yazılan manzumeler.
- 37- Alfabenin bütün harflerinin kullanıldığı mısra veya beyitler.
- 38- Mühmel veya zencir sanatıyla yazılan manzumeler.
- 39- Görsel şekillerle (mesela şecerî) yazılan manzumeler.
- 40- Her beytinde Leff ü Neşir sanatının kullanıldığı manzumeler.
- 41- Çâr-ender-çâr kasideleri.
- 42- Zü'l-kâfiyeteyn gazeller.
- 43- Beyitlerinin son kelimeleri ikileme niteliğinde olan gazeller.
- 44- Bütün mısralarının elif harfiyle başlayıp elif harfiyle bittiği gazeller.

Yukarıda saydığımız sanatlı manzumeler divan ve mecmuaları incelerken tespit ettiğimiz ve bizzat gördüğümüz sanatlı şekillerden sadece bir kısmıdır. Bizce bunların sayısı çok daha fazladır ve ortaya çıkacak yeni divanlarla daha da artacaktır. Ustalık isteyen bu tür manzumeler divanların dışında birçok mecmuada da karşımıza çıkmaktadır ki mecmualar incelendikçe de yine bunların sayılarının ve çeşitlerinin artacağı kanaatindeyim. İnşallah bu konuda "Divan Edebiyatında Sanatlı Manzumeler" başlığıyla hazırladığımız ve uzun soluklu olan bir çalışma olan kitapta bunların ayrıntıları ve örnekleri görülecektir.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen ancak araştırmalarımıza göre 1456-1460 yıllarında doğduğunu tahmin ettiğimiz Mihrî Hâtun'un ölüm tarihi de kesin değildir. Yine araştırmalarımız sonucunda birçok kaynaktan genellikle ölümü için verilen 1506 tarihinin yanlış olduğunu tespit ettik. Bir in'âmât defterinde II. Bayezid tarafından Mihrî Hâtun'a bir kasidesi karşılığında 1512 tarihinde 1000 akçe gönderildiği kesin olarak bildirilmektedir.² Bu durumda Mihrî Hâtun 1512 yılından sonraki bilmediğimiz bir tarihte (Gibb'e göre 1514'te) ve 50-60 yaşları arasında Amasya'da vefat etmiştir denilebilir. Mihrî Hâtun, Amasya'mızın yetiştirdiği en önemli değerlerden birisidir. Yaşadığı dönemden günümüze kadar gelen birçok kaynaktan kendisinden az çok bahsedilmekte bazen de sitayişle hakkı teslim edilmektedir.

Günümüzde ise bütün dünyanın tanıdığı 15. Yüzyılda yaşamış bir Osmanlı kadın şairi olarak tarih ve edebiyattaki hak ettiği mevkiyi almıştır denilebilir. Çünkü günümüzde Rusya'da, Amerika'da, Avusturya'da, İngiltere'de hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Bazı önyargılı ve taraflı yaklaşımlar olmasına rağmen bu çalışmalar geç de olsa Mihrî Hâtun'un gerçek değerini tespit açısından önemlidir. Bizde ise hem Mihrî Hâtun ile ilgili çalışmaların hem de bu çalışmalara gösterilen ilginin yetersiz olduğu kanaatindeyiz.³

İşte Mihrî Hâtun yukarıda saydığımız 44 kadar sanatlı manzume türlerinden beşine örnekler vererek bu anlamda sanat gücünü göstermiş ve edebiyat tarihindeki müstesna yerini almıştır.

1- Muvaşşah Sanatıyla Yazdığı Manzumeler:

Muvaşşah: Arapça "vişah" kökünden gelen muvaşşah kelimesi "süslenmiş, süslü, müzeyyen, giyip kuşanmış; tevsih ve tezyin edilmiş; orijinal renginden farklı bir renkle ya da çizgili desenle nakşedilmiş atkı veyahut süslü giyim eşyası; bir şeyi takıp takıştırmak suretiyle zinetlendirmek vb." anlamlara gelmektedir. Edebiyat terimi olarak ise "bir manzumeyi oluşturan mısraların veya beyitlerin baş tarafına, ortasına veya sonuna yerleştirilen harf, hece veya kelimeler marifetiyle gizli bir isim veya ifade oluşturmak" demektir. "İstihârâc" adı da verilen bu sanata günümüzde "Akrostiş" denmektedir. Batı tesirindeki Türk edebiyatıyla birlikte "akrostiş" dilimize girmiştir.⁴ Batı edebiyatlarında daha dar bir anlam içeren akrostiş, sadece manzumelerin mısralarının baş taraflarında gizlenen ifadeleri karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Buna karşılık divan şiirindeki muvaşşah örneklerinde sadece mısraların ilk harflerinden değil mısranın ortasında veya sonunda yer alan harflerden de yola çıkılarak bir ifade veya isim gizleme yoluna gidilmiştir. Batı edebiyatlarında eğer gizlenen harf başta olursa

² İsmail E. Erünsal, "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I: II. Bayezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10-11, İstanbul, 1981, s. 23, 75, 118, 141, 169.

³ Mihrî Hâtun'un hayatı, sanatı ve divanının metni için bkz. Mehmet Arslan, *Mihrî Hâtun Divanı*, Amasya Valiliği Yayınları, Ankara, 2007.

⁴ Bu konuda bkz. Dursun Ali Tokel, *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği*, Hece Yayınları, Ankara, 2003.

akrostiş, ortada olursa mezostiş, sonda olursa telestiş adını almaktadır. Divan edebiyatında ise bunların üçünün de karşılığı olarak muvaşşah terimi kullanılmaktadır.⁵

Divan edebiyatında bizzat gördüğümüz elliye yakın muvaşşah örnekleri gazel, kaside, mesnevi, müseddes, kıt'a, nazm ve müstezâd nazım şekilleriyle yazılmışlardır. Gördüğümüz örneklerde beyit sayıları 2 ile 33 arasında değişmektedir. Bunların çoğunda gizlenen isim mısraların veya beyitlerin ilk kelimelerinin harfleri esas alınarak bulunuyor. Sadece birkaçında ise mısra ortalarındaki veya sonlarındaki kelimelerin ilk harfleri alınarak bulunuyor.

Muvaşşahın günümüzde akrostiş şeklinde ifade edilmesinden dolayı sadece mısra başlarından isim çıkarma sanatı olarak algılandığını belirtmiştik. Ancak divan şiirindeki uygulamalarda sadece şahıs ismi çıkmamaktadır. Şairler manzumelerinde muvaşşahlar yoluyla unvan, duâ ifadesi hatta bazen bir mısra veya beyit de gizlemişlerdir. Bunun için gördüğümüz örneklerden yola çıkarak muvaşşahları şekil ve muhteva açısından "İsim çıkanlar, ismin yanında duâ ifadesi çıkanlar, beyit ya da mısra çıkanlar ve muvaşşah tarihler" olmak üzere gruplara ayırabiliriz.

Mihri Hâtun divanında üç adet muvaşşah örneğine rastlıyoruz:

Bunlardan birincisi "Kaside-i Sultân Bâyezîd Edâmallâhu Ömrehû" başlığını taşımaktadır (Divan'da 2. Kaside). Sultan II. Bâyezîd'e bu kasidenin tahta çıktığında sunulduğunu tahmin ediyoruz. Aruzun "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazılan ve "saltanat" kelimesinin redif olarak kullanıldığı bu kaside 23 beyitten oluşmaktadır. "Sultân Bâyezîd Edâmallâhu Ömrehû" ibaresinde 23 harf bulunmaktadır. Bu şekilde 23 beyitlik kasidenin her beytinin ilk kelimesi sırasıyla bu ibaredeki harfleri vermektedir. Adı geçen ibare Sultan II. Bâyezîd'in ömrünün uzun olması şeklinde bir duadır. Kaside şudur:

Kaside-i Sultân Bâyezîd Edâmallâhu 'Ömrehû⁶

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 **(Sin)** Ser-be-ser tutdı cihân rûyını ey hân saltanat
Devletüñ devrinde hoş buldı bu devrân saltanat
- 2 **(Lâm)** Lem-yezel rûz-ı ezelde saña kısmet eylemiş
Kim ola her vechile emrüne fermân saltanat
- 3 **(Tı)** Tañ mı toldursa cihân rûyını nâm u şöretüñ
Dergeh-i 'âlünde bulmuşdur her insân saltanat
- 4 **(Elif)** Ey şeh-i 'âlf senüñ fevkünde şevket görmedi
Nice devrân gerçi kim sürdi Süleymân saltanat
- 5 **(Nûn)** Nice Hızr ile Sikender süre yüzün kapuña
K'işigünde bulınur çeşme-i hayvân saltanat
- 6 **(Be)** Bulmaz idi zerrece rifat cihân husrevleri
Bunlara ger itmesen ey şâh ihsân saltanat
- 7 **(Elif)** Eyler ise n'ola cân nakdini yoluña isâr
Buldı çün vasluñ gibi sermâye ey hân saltanat
- 8 **(Ye)** Yanalı hüsnüñ çerâğı nûra gark oldı cihân
Zulmeti kat' eyledi vü oldı nûrân saltanat

⁵ Bu konuda bkz. Hakan Yekbaş, "Divan Şairinin Sessiz ve Gizli Anlatımı: Muvaşşah", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, s. 2649-2700.

⁶ Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, s. 184-186.

- 9 **(Ze)** Zâyil itmesün senüñ Hak sâyeñi tâ haşre dek
Üstümüzden ey hümâ-fer Âl-i 'Osmân saltanat
- 10 **(Ye)** Yâ İlâhî müstedâm eyle vücûdın tâ ebed
Sad-hezârân 'ömr ile vir aña Sübhân saltanat
- 11 **(Dâl)** Dur cihân tahtında durdukça zemîn ü âsumân
Sür safâ vü zevk ile 'âlemde her ân saltanat
- 12 **(Elif)** Ey sa'âdet âfitâbı hüsnüñ izhâr olmadın
Mâ-tekkaddemden saña olmışdı hayrân saltanat
- 13 **(Dâl)** Dâyim olsun devletüñ devrânı tâ yevmü'l-kıyâm
Top ola saña sa'âdet dahi çevgân saltanat
- 14 **(Elif)** İreli hulkuñ nesîmi 'âlem içre ser-te-ser
Eyledi halk-ı cihânı cümle şâdân saltanat
- 15 **(Mîm)** Müstedâm ol sâye-i rifatde şâhâ haşre dek
Nitekim dillerde şerh olına destân saltanat
- 16 **(Elif)** Oldı 'adlûñ destine çün hâtem-i devlet nigîn
Hoş-dem oldı halk-ı 'âlem buldı çendân saltanat
- 17 **(Lâm)** Lutfuñ deryâsı katında nedür bahr-i muhît
Kim anuñ bir katresinden buldı 'ummân saltanat
- 18 **(Lâm)** Lem'a-i cûduñ ziyâsı virdi enver 'âleme
Mîve-i lutfuñla buldı bâg u bostân saltanat
- 19 **(He)** Her ki oldı âsitânuñ bendesi biñ cân ile
Şübhesüz buldı cihân dârında âsân saltanat
- 20 **('Ayn)** 'Aynı ne gördi cihânuñ ne hod oldı istimâ'
Kimde vardur sendeki tavr ile erkân saltanat
- 21 **(Mîm) Mihri-** i üftâdeñe şâhâ n'ola rahm eyleseñ
Şâyed olaydı aña bir kerre mihmân saltanat
- 22 **(Re)** Rehberüñ olsun Hudâ ey menba'-ı kân-ı kerem
'Âlem içre görme gam gör sad-hezârân saltanat
- 23 **(He)** Her günüñ sad-sâl olsun her demüñ 'îd-i sa'îd
Dâyim olsun husrevâ kapuñda dîvân saltanat

İkinci muvaşşah örneği "Kasîde-i Sultân Ahmed" başlığını taşıyan, aruzun "Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün" kalıbıyla yazılmış ve yine "saltanat" redifli bir kasidedir (Divan'da 7. Kaside). Bu kaside II. Bâyezid'in şehzâdesi ve tahtın en yakın varisi olan Şehzâde Ahmed'e sunulmuştur. Mihri Hâtun uzun süre Amasya'da şehzadelik yapan Şehzâde Ahmed'in meclislerinde bulunmuş bir nevi onun musâhibi

olmuştur. Mihrî Hâtun, Şehzâde Ahmed tahtın en yakın varisi olduğu için onun tahta çıkacağına inanmış ve ona da "saltanat" redifli bir kaside sunmuştur. Ancak gelişen hadiseler neticesinde tahta Şehzâde Ahmed değil diğer şehzâde Yavuz Sultan Selim çıkmıştır. 20 beyitlik bu kasidede her beytin ilk kelimesinin ilk harfi alınınca yine bir duâ cümlesi olan "Sultân Ahmed Edâmallâhu Ömrehû" ibaresi çıkmaktadır. Yalnız bir önceki örnekte ibarede geçen "Allah" lafzındaki "lam" harfi çift yani şeddeli olarak değerlendirilip "lam" harfiyle başlayan iki beyit yazıldığı halde bu kasidede "lam" harfi için bir beyit yazılmıştır. Kasîde şudur:

Kasîde-i Sultân Ahmed⁷

(Me'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

- 1 **(Sin)** Sen şâh olalı 'âleme ey hân-ı saltanat
Oldı cihânda gün gibi a'yân saltanat
- 2 **(Lâm)** Leyl ü nehâr 'aşk ile sâbit-kadem turup
İtdi kapuñda kendüyi der-bân saltanat
- 3 **(Tı)** Tolsa cihâna şöhetüñ âvâzı tañ mıdur
Ey şâh-ı 'âlî sendedür erkân-ı saltanat
- 4 **(Elif)** Ey husrev-i zamâne cihân begleri kamu
Kanda bulurdi itmeseñ ihsân saltanat
- 5 **(Nûn)** Nice zebûnuñ olmaya bu gerdiş-i felek
Bildi ki oldı emrüne fermân saltanat
- 6 **(Elif)** Andan berü ki gördi yüzüñ âfitâbını
Cân ile oldı hüsnüne hayrân saltanat
- 7 **(Hâ)** Hayy-ı ebed ezelde saña kısmet eylemiş
İzüñ tozına yüz süre her ân saltanat
- 8 **(Mîm)** Ma'lûm olalı 'âleme nâmuñ ehâdisi
Halk-ı cihânı eyledi handân saltanat
- 9 **(Dâî)** Dâr-ı cihânda şevketüñi zerre görmedi
'Âlemde gerçi sürdi Süleymân saltanat
- 10 **(Elif)** Ayruk kimesne beñzeyemez kadr-i câhuña
Hatm oldı sende 'âdet-i erkân-ı saltanat
- 11 **(Dâî)** Dâyim devâm-ı rifat ile devlet atına
Şâhâ süvâr ol tola meydân-ı saltanat
- 12 **(Elif)** Ol sen hemîşe sâye-i rifatde müstedâm
Dillerde tâ ki şerh ola destân-ı saltanat
- 13 **(Mîm)** Meydân içinde çalmaga topın sa'âdetüñ

⁷ Arslan, *Mihrî Hâtun Divanı*, s. 194-196.

Sundi elüñe 'aşk ile gevğân-ı saltanat

- 14 **(Elif)** Oldukça 'îd ü savm u salât u berât u kadr
Olsun kapuñda ey şeh-i devrân saltanat
- 15 **(Lâm)** Lutfuñ sehâbı katrelerinden bulup durur
Şâhâ cihânda lücce-i 'ummân saltanat
- 16 **(He)** Her kim dil ile bendesi oldı işigüñüñ
Bulsa gerek cihânda ol âsân saltanat
- 17 **('Ayn)** 'Aynına gösterür mi göre bir dahi felek
Ger senden özgede göre çendân saltanat
- 18 **(Mîm)Mihri'**ye işigüñde yeter hâk oldugı
Ger bulmag ise besdür i sultân saltanat
- 19 **(Re)** Rehber Hızır olup saña virsün İlâhî Hak
Biñ 'ömr ile cihânda hezârân saltanat
- 20 **(He)** Her günlerüñi 'îd ide Hak her giceñ berât
Kapuñda dâyim eyleye dîvân saltanat

Üçüncü muvaşşah örneği "Muvaşşah Be-İsm-i Süleymân" başlığıyla 6 beyitlik bir gazeldir (Divan'da 79. Gazel). Aruzun "Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün" kalıbıyla yazılan bu gazelin her beytinin ilk mısralarının ilk kelimelerinin baş harfleri alınınca "Süleymân" adı çıkmaktadır. "Ancak" redifli olan gazel şöyledir:

Muvaşşah Be-İsm-i Süleymân⁸

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün)

- 1 **(Sin)** Sen rûh-ı revân ey Hân dil-mürdeme cân ancak
Gül-ruhlaruñuñ şevki gün gibi 'ayân ancak
- 2 **(Lâm)** Lâle hadüñi bûlbûl gülşende görüp eydür
'Âlemde gül-i ter çok bu gonca-dehân ancak
- 3 **(Ye)** Yaylañ ile hüsnüñi her kim göre dir şâhâ
Kendüsi durur gilmân yaylakı cinân ancak
- 4 **(Mîm)** Meylüm sañadur hânım kurbân yoluña cânım
Gerçeği sözümüñ bu gayrısı yalan ancak
- 5 **(Elif)** İtûñle işigüñde çün her gice hem-demdür
'İzzet ise **Mihri'**ye yeter bu hemân ancak

⁸ Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, 2007, s. 256.

6 (Nûn) Ne vakt-i ferah-devrân 'âlem bu deme hayrân

Biñ câna deger bir ân ne hoşça zamân ancak

2- Elif-nâme Tarzında Yazdığı Manzûmeler:

Edebî bir terim olarak Elif-nâme şöyle tanımlanabilir: "Mısra, beyit veya dörtlüklerin ilk harfleri ya da son harfleri alt alta getirildiğinde elif'ten ye'ye kadar ya da ye'den elif'e kadar alfabetik bir biçimde sıralanan ya da bir baştan bir sondan harflerin alınmasıyla oluşturulan; kimi zaman da Arapça'da bulunmayan p, ç ve j harflerinin de içinde bulunduğu; ağırlıklı olarak gazel, kaside, mesnevi, murabba', muhammes, müseddes, tercî-i bend gibi farklı nazım şekilleriyle yazılabilen daha çok dînî-tasavvufî ve didaktik konulu olmakla birlikte çeşitli konularda örnekleri olan manzumelerdir". Elif-nâmeler divan, halk ve tekke şiirinde görülmektedir. Divan şiirinde görülen elif-nâmeler aruz vezniyle yazıldıkları halde halk ve tekke şiirindeki elif-nâmeler hem hece hem de aruzla yazılabilmektedir. Elif-nâmelerin şekil itibarıyla akrostiş ya da muvaşşah dediğimiz sanatla örtüştüğü görülür. Ancak muvaşşahlarda bir isim gizlendiği halde elif-nâmelerde her mısra, beyit ya da dörtlükte harfler alfabetik olarak dizilmekte ve bir isim vs. gizlenmemektedir.

Elif-nâmeler tertip hususiyetlerine göre 6 gruba ayrılabilir:

1- Düz Elif-nâmeler: Mısra, beyit veya dörtlüklerin başlarındaki kelimelerin ilk harflerinin elif'ten ye'ye doğru alfabetik sırayla yazılması şeklinde oluşan elif-nâmelerdir. Bu türde genellikle ilk kelimedenden önce ilgili harf yazılır. Bu harfler bazen vezne dâhil edilir, bazen edilmez.

2- Ters Elif-nâmeler: Bu tür elif-nâmeler mısra veya beyit başlarının ye'den elif'e doğru sıralanmasıyla meydana getirilir.

3- Düz-Ters Elif-nâmeler: Mısra ya da beyit başları elif-ye, be-lâmelif şeklinde baştan sona ve sondan başa doğru karışık sıralanan elif-nâmelerdir.

4- Kafiye harfleri elif'ten ye'ye doğru alfabetik dizilen ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış elif-nâmeler.

5- Eğitim amaçlı olarak bir halk oyunu şeklinde tertip edilmiş elif-nâmeler de görülmektedir ki bu tür elif-nâmelerde mısra başlarındaki harfler elif'ten ye'ye alfabetik olarak sıralanırken ilk kelime bir şehir, ikinci kelime bir sanatkâr, üçüncü kelime ise o sanatkârın ortaya koyduğu eserin adı olabilir. Üstelik bu kelimelerin her biri mısra başlarındaki harfle başlamak zorundadır. Bu tür elif-nâmeler genellikle halk edebiyatında görülmekte ve hece vezniyle yazılmaktadır.

6- Ebced harfleri kullanılarak yazılan elif-nâmelerdir. Bunlarda da ebced harfleri bazen düz bazen ters kullanılabilmektedir.⁹

Mihrî Hâtun Divanı'nda ise 2 adet elif-nâme bulunmaktadır. Birinci elif-nâme Mihrî'nin adı belirtilmeyen bir sevgiliye övgü ve sitem mahiyetinde yazdığı bir kasidedir (Divan'da 17. Kaside). Aruzun "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" kalıbıyla yazılan bu kaside 29 beyitten oluşmaktadır. Her beytin ilk kelimesinin ilk harfi Arap alfabesine göre "elif'ten ye'ye" kadar elif-bâ sırasına göre sıralanmıştır. Beyitlerin başındaki harflerin telaffuzu anlam olarak değil vezin olarak mısraya dâhil edilmiştir. Harflerin telaffuzları hesaba katılmadığında vezin bozulmaktadır. Divan'da başlıksız olan bu elif-nâme şöyledir:

(Elif-nâme)¹⁰

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 (Elif) ey kâmeti mehzûn u eyâ hûb-nigâr

Bitmedi kaddüñe beñzer dahi bir serv ü çenâr

⁹ Elifnâmeler konusunda geniş bir değerlendirme için bkz. Mehtap Erdoğan, "Kıbrıslı Kenzî'nin Elifnameleri", *Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Lefkoşe, 2015.

¹⁰ Arslan, *Mihrî Hâtun Divanı*, s. 212-214.

- 2 **(Bâ)** bugün gülşen-i hüsnüñde ko efgân idelüm
Yaraşur sahn-ı çemende k'ide feryâd hezâr
 - 3 **(Tâ)** temâşâ iderüz vasluñı lutfuñla bugün
Dil-i dervîşe `atâ eyleseñ ey şâh ne var
 - 4 **(Sâ)** Senâ-hân olalı bülbül-i cân gülşende
Hüsnüñe karşı olur şâm u seher hoş güftâr
 - 5 **(Cim)** cemâlüñi görüp gayra nazar eyler isem
Dostum tîr-i müjeñle iki gözümi çıkar
 - 6 **(Hâ)** hayâtum gider ey dost yüzüñ görmeyicek
Sensüzin d'imdi nice eyleye cân tende karâr
 - 7 **(Hâ)** hayâlüñ yazalı nakşını dil levhasına
Gözedür kible-nümâ gibi gözüm leyl ü nehâr
 - 8 **(Dâl)** dâd itmez iseñ dâdimuzı hûni gözüñ
Beni nâ-hak yere öldürse gerek âhir-i kâr
 - 9 **(Zâl)** zâhid güzeli sevmege tevb'itmiş imiş
Döndi cürmini bilüp itdi yine istigfâr
 - 10 **(Râ)** revâ gördi felek biz nidelüm gülşende
Bülbüle âh u figân hem-dem ola goncaya hâr
 - 11 **(Zâ-i)** zülfüñde beni `aşk ile Mansûr gibi
Cân fedâdur yoluña eyleye hânum ber-dâr
 - 12 **(Sîn)** senden çevürürsem yüzümi itme mecâl
Kes kalem gibi başımı dilümi yar ey yâr
 - 13 **(Şin)** şehâ zulmüñ eli şehir-i dili yıkdı dirîg
Çıkısar cân bedenden idiser terk-i diyâr
 - 14 **(Sâd)** sandum ki sehâb içre nihân oldı kamer
Yâr hüsninde meger itmiş imiş zülfini târ
 - 15 **(Dâd)** za'f-ı gam-ı hecrüñle ko ölsün yeridür
-

Dil-i âşüfte ki cânâ aña pend itmedi kâr

16 **(Tâ)** tavâf-ı haremüñ eylemişem bunca zamân
İ'tikâdum budur ey dost beni yakmaya nâr

17 **(Zâ)** zulüm eyleme 'âşıkıların lutf eyle
Eylemişdür bularuñ 'aşkuñ odi cânına kâr

18 **(Ayn)** 'aynuñ dil ü cânlar mı kodı 'âlemde
K'itmedi gamzelerüñ tîri ile anı şikâr

19 **(Gayn)** gâyetde safâdur k'ola yanuñda habîb
Ol saña nâz ide sen an'idesin bûse-kinâr

20 **(Fâ)** firâkuñ gicesinde şu kadar âh itdüm
K'oldı dil âyinesi derdüm ile jeng-i gubâr

21 **(Kâf)** kandîl-i ruhuñdan yakar ey dost delîl
Ki güneş 'âleme envârını eyler izhâr

22 **(Kâf)** göñlüm evi vîrânını ma'mûr itdi
Hamdû-lillâh hele 'aşkuñ olalıdan mî'mâr

23 **(Lâm)** la'l-i lebinüñ yâdına bir meh-rûnuñ
Hoş olur nûş ide mül çün irişe vakt-i bahâr

24 **(Mîm) Mîhrî** düşeliden heves-i 'aşkuña yâr
Oldı rûsvây-ı cihân gitdi kamu gayret ü 'âr

25 **(Nûn)** nem var dahi 'aşkuñda budur tahsîlüm
Dilde gam dîdede nem sînede âteş her bâr

26 **(Vâv)** var itdügüñe soñra peşîmân olasın
Gül yüzüñ dâ'iresini tutıcak bir gün hâr

27 **(Hâ)** hebâ eyleme sa'yini bu ben miskînüñ
Çok zamândur ki yoluña dil ü cân itdi nisâr

28 **(Lâmelif)** lâyük ola mı ki `aceb kapuñda
İtlerüñle bile ben dahi olam hıdmet-kâr

29 **(Yâ)** yeter cevır ü cefâñ ile beni şâm u seher
Dostum hâne-i gamda iñilet zâr u nizâr

Mihri Hâtun Divanı'ndaki ikinci elif-nâme örneği mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. "Der-Tevhîd-i Bârî Azze ve Cell" başlığını taşıyan bu manzume de doğal olarak 29 beyitten oluşmaktadır (Divan'da 1. Mesnevi). Aruzun "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Bu örnekte de her beytin ilk kelimesinin ilk harfi Arap alfabesine göre "elif'ten ye'ye" kadar elif-bâ sırasına göre sıralanmıştır. Beyitlerin başındaki harflerin telaffuzu anlam olarak değil vezin olarak mısraya dâhil edilmiştir. Harflerin telaffuzları hesaba katılmadığında vezin bozulmaktadır. Bu elif-nâmenin metni şöyledir:

Der-Tevhîd-i Bârî 'Azze ve Cell¹¹

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 **(Elf)** evvel ol Ahaddur bî-zevâl
Birligine yokdur anuñ kıl ü kâl
- 2 **(Bâ)** bekâ oldur cihânda bî-gümân
Hak buyurdu "Küllü men `aleyhâ fân"
- 3 **(Tâ)** ta'âlallâh yaratdı `âlemi
Anda mevcûd itdi cümle âdemi
- 4 **(Sâ)** süreyyâdan serâya dek ne var
Anuñ emri ile oldı âşikâr
- 5 **(Cim)** cihânı yok iken var eyledi
Birligine mü'min ikrâr eyledi
- 6 **(Hâ)** hayât oldur viren ölmüşlere
Dest-gîr oldur kamu kalmışlara
- 7 **(Hâ)** hayır şer her ne kim işlersen iş
Anuñ emrinsüz olunmaz biñ düriş
- 8 **(Dâi)** devlet bulmak isterseñ i kul
Emrile ol pâdişâhuñ her dem ol
- 9 **(Zel)** zelîl ü hor olur emrin sıyan
`Âkıbet mahrûm olur nefse uyan
- 10 **(Râ-i)** râhın gözle güm-râh olmagıl
Kıl hazer iblîse hem-râh olmagıl

¹¹ Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, s. 340-342.

- 11 **(Zâ-i)** zinhâr ol dalâletden berî
Bulmak isterseñ behişt içre yeri
 - 12 **(Sin)** seni dögüp sögene kıl du`â
Tâ şefî ola Resûl-i Kibriyâ
 - 13 **(Şin)** şefî olmak dilerseñ ger Resûl
`İlm-i tevhîd ile dâ'im yoldaş ol
 - 14 **(Sâd)** sanduñ mı cihânı ber-karâr
Ber-fenâdur âhir olur târ-mâr
 - 15 **(Dâd)** zıdd ol nefsüñ ile her nefes
Geçmesün `ömrüñ cihân içre `abes
 - 16 **(Tâ)** tavâf itmek dilerseñ Mekke'yi
Her fakîre hâr bakma di eyi
 - 17 **(Zâ)** zulüm `âdet idinme kendüñe
Zîra hayr itmez saña öñden soña
 - 18 **(Ayn)** `aynuñdan revân it yaş u kan
Her nefes nefsüñ elinden kıl figân
 - 19 **(Gayn)** gafletden uyar göñül gözin
Tâ göresin şübhesiz cennet yüzün
 - 20 **(Fâ)** fenâ `âlemden eylerseñ sefer
Hazret'e cürm ile varma kıl hazer
 - 21 **(Kâf)** katl it nefsüñi hoş fârig ol
Kim ne dir ise disün sen sâdık ol
 - 22 **(Kâf)** ger taglarca eylerseñ günâh
Tevbe kılsañ `afv ider anı İlâh
 - 23 **(Lâm)** lîkin tevbeyi terk itmegil
Gaflet uyhusıyla gâfil yatmagıl
-

- 24 **(Mîm)Mihri** 'âsiyem bir rû-siyâh
Dergehüñe var ümîdüm yâ İlâh
- 25 **(Nûn)** ne dil ile kılam medhüñ beyân
Sen şehüñ medhinde 'âciz her lisân
- 26 **(Vâv)** Vay baña ki hayrum zerre yok
Tapuña lâyük 'amel yok cürm çok
- 27 **(Hâ)** Hemân ey Hayy-i Rabbü'l-'âlemîn
Fazluña sığınmışumdur ben hemîn
- 28 **(Lâmelif)** lâ dimezem noksânuma
'Afvuñi eyle şefî 'isyânuma
- 29 **(Yâ)** yaratduñ beni ey Rabbü'l-enâm
Rahmetüñi umaram yevmü'l-kıyâm

3- Noktasız Harflerle Yazılan Manzume:

Divan edebiyatının katı kurallarına rağmen bazı divan şairleri belli kurallar çerçevesinde gerek türlerde gerekse nazım şekillerinde farklı yapılar ortaya koyarak zaman zaman söz konusu bu katı kuralların sınırlarını zorlamışlar bazen de harflerle veya kelimelerle oynayarak farklı olanı yakalamaya çalışmışlardır. Var olanlarla yetinmeyenlerin "nasıl daha farklı metinler kurabiliriz" in peşine düşenlerin aykırı, farklı, bilinmeyen ve örneğine pek rastlanmayacak yepyeni yapılar kurarak dilin ve insanın metin üretme ve dili kullanma sınırlarını zorlayan sıra dışı insanların uğraşı alanı olan bu yeni deneyimlerin ürünleri, hemen her çağda var olmuştur.

Divan edebiyatının usta şairlerinde bu durum çok daha ileri seviyelere taşınmış, farklı bir metin yaratma çabası onların elinde çok farklı şekillere bürünmüştür. Yukarıda belirttiğimiz gibi örneğin, Arap harflerinin noktalı veya noktasız oluşu ya da bir başka harfle bitişik yazılıp yazılmaması durumu şairler tarafından farklı metinler oluşturmada kullanılan bir yol olmuştur. Bir manzumede mısraların hep aynı harflerle başlatılması veya bitirilmesi, yine bir manzumenin her beytinin ilk harfinin Arap alfabesine göre sırayla yazılması ya da mısralarla geometrik bir şekil ya da ağaç gibi görsel bir metnin oluşturulması da farklı olanı yakalama çabasının bir sonucudur.

İşte bu sanat ve kabiliyet gösterimlerinden biri de noktasız harflerle manzume yazma geleneğidir. Bu gelenek o kadar ileri bir seviyeye götürülmüştür ki on yedinci yüzyılda Tecellî adlı bir şair sadece noktasız harflerle yazdığı manzumelerden bir dîvânçe oluşturmıştır. Bu dîvânçede 32 gazel, 68 kıt'a ve 14 matla' yer almaktadır.¹² Şimdilik tespit ettiğimiz ve bizzat gördüğümüz kadarıyla divan edebiyatında yüze yakın şair noktasız harflerle manzumeler yazmışlardır. Bu şekilde uzun kasideler yazıldığı gibi gazel ağırlıklı olmakla birlikte müstezâd, manzum tarih, kıt'a, matla', müfred vb. nazım şekilleriyle yazılmış noktasız manzumelere de rastlanmaktadır. Daha da enteresan olanı noktasız harflerle yazılan mensur metinlerdir. Bu mensur metinlerden Şeyh Feyzullâh Hindî'nin noktasız harflerle yazdığı Fâtîha tefsiri; bir mecmuada gördüğümüz 3 adet mensur ve noktasız harflerle yazılmış risâle ayrıca yine muhtelif mecmualarda gördüğümüz 6 adet noktasız harflerle yazılmış mensur mektup örnekleri bu sanatın ne kadar ileriye götürülebileceğinin bir göstergesidir.¹³

¹² Atabey Kılıç, *Bî-nokta Tecellî Divanı, Laçın Yayınları, Kayseri, 2001.*

¹³ Bu konuda bkz. Mehtap Erdoğan, "Divan Edebiyatında Noktasız Harflerle Metin Oluşturma Geleneği ve Ni'metî'nin Noktasız Harflerle Yazdığı Mensur İki Mektubu", *Uluslararası Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Sempozyumu*, Ordu, 2012.

Arap alfabesindeki sadece "elif, ha, dal, re, sin, sad, tı, ayn, kef, lam, mim, vav, he" harflerinin yani sadece 13 harfin kullanıldığı ve "mühmel, hazf, sâde, bî-nukat, bî-mu'cem, gayr-i menkûta vb." isimlerin verildiği bu tür manzum ve mensur metin oluşturma geleneğine Mihrî Hâtun da bir manzumesiyle katılmıştır.

Mihrî Hâtun Divan'ındaki noktasız harflerle oluşturulan kelimelerle yazılan manzume 6 beyitlik bir gazeldir. Aruzun "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün" kalıbıyla yazılmıştır. "Gazelest ki Nokta Ne-dâred" başlığını taşımaktadır (Divan'da 167. Gazel). Mihrî, gazelin başlığında bu manzumenin kelimelerinin noktasız harflerden oluştuğunu "Nokta Ne-dâred" şeklinde belirtmiştir. Sadece noktasız harflerin kullanıldığı kelimelerle oluşturulmuş olan gazel şudur:

Gazelest ki Nokta Ne-dâred¹⁴

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Göñül virdüm saña olmaduñ âgâh
İdersem tañ mîdur her demde sad-âh
- 2 Olur derdüñle dil âvâre her dem
Dil-ârâmum gel e gör hâli geh gâh
- 3 Mükedder hâlûme olmasa rahmuñ
Ölürem sevdüğüm derdüñle vallâh
- 4 Tolîdur dîd-ı âhumla semâlar
İderem âh her dem her seher-gâh
- 5 Göñülle mihrüñe kim virmese dil
Olursa tañ mîdur râhuñda güm-râh
- 6 Du'âdur her kelâmı saña **Mihr'**üñ
Ki dergâhuñ aña sa'd oldı her gâh

4- İçerisinde Elif Harfi Olmayan Manzûme:

Mihrî Hâtun'un bu sanatlı manzumelerinden dikkat çeken birisi de içerisinde elif harfi bulunmayan kelimelerle oluşturulmuş 7 beyitlik bir gazelidir (Divan'da 205. Gazel). Yukarıda bahsettiğimiz sanatlı manzumeler yazan şairler arasında az da olsa bu şekli deneyen şairler olmuştur. Örneğin 1771 yılında vefat eden Feyzî'nin de böyle bir manzumesi tarafımdan görülmüştür. Çalışmalarımız ilerledikçe divan şiirinde böyle başka örneklerin görüleceği de muhakkaktır. Mihrî bu gazele "Elif Ne-dâred" yani "içinde elif bulunmayan gazel" başlığını koymuştur. Aruzun "Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün" kalıbıyla yazılan bu gazelin bir özelliği daha vardır. Mihrî altıncı beyitte sanki bir mu'ammâ yazarak "Toksan bir ile yüzi adedde lakab çıkar/Aklun yeterse kim idüğün bil bu serveri" demiş ve bu gazeli kime yazdığını ima etmiştir. Burada "191" sayısı ebced hesabına göre "Süleymân" ismini vermektedir. Şöyle ki: Sin 60, lam 30, ye 10, mim 40, elif 1, nun 50 = 191. İçerisinde elif harfinin olmadığı kelimelerle yazılan bu gazel şöyledir:

¹⁴ Arslan, *Mihrî Hâtun Divanı*, s. 300.

În Gazelest ki Elif Ne-dâred¹⁵

(Me'ûlû Fâ'ilâtü Me'â'ilü Fâ'ilün)

- 1 Gözüm çü gördi sen yüzi gül boyı 'ar'arı
Virdi yoluña biñ dil ile 'ömri serserî
- 2 Ten yandı dil göyüñdi yürek deldi fürkatüñ
Gamzeñ hadengi hışm ile çün çekdi hançeri
- 3 Çeşmüñ mi kıldı gamzeñe ta'lîm dostum
Bir tîr ile hoş tagıdur yüz biñ 'askeri
- 4 Nergis sarardı gördi vü gonca kızardı hem
Sahn-ı çemende sen yüzi gül 'ayn-ı 'abheri
- 5 Heybetde dir gören 'Alî kuvvetde Hamza'dur
Rezmine düşmenüñ yürüyüp sürse 'aşkarı
- 6 Toksan bir ile yüzi 'adedde lakab çıkar
'Akluñ yeterse kim idügin bil bu serveri
- 7 Medhüñde çok gazel diyici hûb u bî-nâzîr
Ma'zûr tut 'ayıblama bu **Mihri** kemteri

5- Cinâs Sanatıyla Yazılmış Manzûme:

Mihri'nin sanatlı manzumelerinden sonuncusu cinas sanatıyla yazılmış bir gazeldir (Divan'da 25. Gazel). Aruzun "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" kalıbıyla yazılmış 6 beyitlik bu gazelde 7 defa geçen "karalar" kafiye kelimesi her defasında farklı bir anlamda kullanılmıştır. Bu cinâslı gazel şudur:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)¹⁶

- 1 Bize meyl eyler idi geh geh o çeşmi karalar
Men' iderler oları bir iki yüzi karalar
- 2 Düşeli 'aşkı hevâsı ile deryâ-yı gama
Görmedi zevrak-ı dil hadd ü kenâr u karalar
- 3 Çekse zülfini sanem ruhları üstine n'ola
Yaraşur Ka'be'nüñ örtüsü ki ola karalar
- 4 İtdiler 'âşık-ı şûrîdelerüñ 'aşkuñı pây
Korkaram vasluña dahi geleler el karalar
- 5 Cânı vir yâr ışiginde gel i dil sâdık iseñ
'Âşık oldur ki anuñ topraga kanın karalar
- 6 'Aşk bâbın dahi bir vech ile tahrîr idemez

¹⁵ Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, s. 320.¹⁶ Arslan, *Mihri Hâtun Divanı*, s. 227.

Mihri kim bunca zamân defter ü dîvân karalar

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi on beşinci yüzyılın önemli şairlerinden olan ve Osmanlı edebiyatında tam olarak divanı elimizde bulunan ilk kadın şair olma hüviyetini taşıyan Mihri Hâtun, diğer güzel şiirlerinin yanında özel olarak sanat gösterme, kendini ispat etme, geleneğe uyma vb. nedenlerle yazdığını düşündüğümüz sanatlı şiirleriyle de kendi döneminin en önemli şairlerinden birisi olduğunu ispat etmiştir. Özellikle yetişme aşamasında erkek egemen bir toplumda, birçok imkandan mahrum olan bir kadın şairin bu başarısının bugünden bakıldığında da alkışlanmaya değer bir hususiyet olduğunu kabul etmek gerekir.

Kaynakça

- Arslan, Mehmet, *Mihri Hâtun Divanı*, Amasya Valiliği Yayınları, Ankara, 2007.
- Erdoğan, Mehtap, "Divan Edebiyatında Noktasız Harflerle Metin Oluşturma Geleneği ve Ni'metî'nin Noktasız Harflerle Yazdığı Mensur İki Mektubu", *Uluslararası Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Sempozyumu*, Ordu, 2012.
- Erdoğan, Mehtap, "Kıbrıslı Kenzî'nin Elifnameleri", *Kıbrıs Türk Kültür ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Lefkoşe, 2015.
- Erünsal, İsmail E., "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I: II. Bayezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10-11, İstanbul, 1981, s. 23, 75, 118, 141, 169.
- Kılıç, Atabey, *Bî-nokta Tecellî Divanı*, Laçın Yayınları, Kayseri, 2001.
- Tokel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Harf Simgesiliği*, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- www.turkedebiyatilisimleri-sozlugu.com. İnternet yayını.
- Yekbaş, Hakan, "Divan Şairinin Sessiz ve Gizli Anlatımı: Muvaşşah", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, s. 2649-2700.